

خاطرات تلخ و شیرین از تهیه خبر و گزارش در خارج از ایران در گفت و گو با «اسلام فتحی» مستندساز حوزه خبر

روبو سی در دسرساز بافیدل کاسترو

مشکل خاصی رخ نمی دهد چون می گویند کسی که با این دوربین کار می کند حتما مجوز دارد. البته در برخی کشورها موضوع متفاوت است. مثلا وقتی در کره جنوبی کار می کردیم، اگر در جایی قرار گرفتن دوربین باعث بسته شدن معبر یا پیاده رو می شد، برخی مردم محلی به ما پرخاش می کردند، اما به محض حضور پلیس مشکل برطرف می شد و دیگر مردم چیزی نمی گفتند.

یکی از مهم ترین تجربه های من در ژاپن اتفاق افتاد. در این کشور حصار امنیتی عجیبی را احساس می کردم و همه اش حس می کردم چتری بالای سرم است. هیچ خطری را هیچ وقت احساس نکردم و هر جا وارد می شدم حس می کردم بالای سرم سقفی است که اگر مشکلی رخ دهد، این سقف از من حمایت خواهد کرد.

در تجربه ای دیگر وقتی در کره جنوبی می خواستیم از پایگاه آمریکایی ها فیلم بگیریم، تصور می کردیم ممکن است با ممانعت مواجه شویم، به همین دلیل دوربین را کنار ماشین پلیس قرار می دادیم و هر صاحبی که دلمان می خواست با مردم می گرفتیم و مشکلی پیش نمی آمد. پلیس در واقع حکم سپر دفاعی را برای ما داشت.

آیا این تجربه در کشورهای دیگر متفاوت است؟

بله. بیشترین مشکل را در این سال ها در کشورهای حوزه آمریکای لاتین داشته ام. به یاد دارم زمانی که در سال های حول و حوش ۲۰۰۰ میلادی به آمریکای لاتین رفته بودم، در کشور ونزوئلا کودتا شده بود و همین مساله باعث شد همیشه خودروبی از سفارت همراه ما باشد تا مشکلی رخ ندهد. البته در آنجا نیز با چالش جدی مواجه نبودیم و فقط یک بار در برزیل دچار برخی مسائل شدیم. برزیل در آن مقطع کشور بلشوی بود و ما که به اقتضای کارمان به هتل های شیک و مجلل نمی رفتیم، همیشه با ترس سرت لوازم حرفه ای مواجه بودیم.

در خاورمیانه چطور؟

ماجرای خاورمیانه کاملا فرق می کند. من به ۳۳ کشور رفته و در آنجا برنامه خبری و مستند خبری ساختم. اما هیچ کجا مثل عراق با مشکل مواجه نشدم. زمانی که به عراق رفتم صدام هنوز دستگیر نشده بود و گروهک زرقاوی مدام عملیات تروریستی انجام می داد.

روزی در میدان منصور منطقه کراده عراق به چپه های عراق کار تصویر یادی می دادم. برای لحظه ای دوربین را به دست یکی از آنها دادم و به کنار خیابان رفتم تا استراحتی بکنم. ناگهان انفجاری رخ داد. وقتی برگشتم دیدم نصف سر تصویر بردار با نصف دوربین با همدیگر رفته است. البته کشورهای جنگ زده شرایط خاص خود را دارند.

سال ۱۹۹۸ در بوسنی هم از گروهک های مخالف و ارادل و اوباش می ترسیدیم و آنها هم مشکلات زیادی برای ما ایجاد می کردند. جالب این که در اسپانیا ۲۸ روز کار کردیم و حتی کسی نیامد بگوید چه می کنیم و برای چه تصویر می گیریم؟ در آن گروه به جز من بقیه اعضا ریش بلند داشتند و در بحبویه محور شرارت خواندن ایران توسط رئیس جمهور وقت آمریکا، تصور می کردیم ممکن است دچار مشکل شویم اما اتفاقی رخ نداد. مردم حتی جلوی دوربین تجمع نمی کردند و از کنار دوربین رد می شدند و عذرخواهی می کردند.

در صحبت های قبلی تان به بحث وزارت خارجه اشاره کردید؛ ماجرا از چه قرار است؟

در سفرهای خارجی باید همواره با وزارت خارجه

فتحی دانش آموخته تئاتر و سینماست و در کنار تجربه ساخت آثار نمایشی و مستند معروف «مکت» با موضوع آسیب های اجتماعی که سال ها از شبکه سه سیما پخش می شد، در بیش از ۳۰ کشور جهان مستندسازی کرده است. کارگردان و تهیه کننده شبکه العالم (۸۰ تا ۸۴)، مسؤول واحد کارگردان ها در زمان راه اندازی شبکه الفرات عراق (سال ۲۰۰۴)، کارگردانی مجموعه مستند «سفرنامه آمریکای لاتین و آمریکای لاتین» در ۲۶ قسمت - تولید شده در شبکه یک و معاونت سیاسی در کشورهای کوبا، ونزوئلا، شیلی، اسپانیا، آمریکا (پخش شده از شبکه یک در سال ۸۲ و ۸۳)، ساخت فیلم مستند سالوادور آلنده در شیلی (۱۳۸۳)، کارگردانی مجموعه سریال سفر به خاور دور شامل کشورهای کره جنوبی، ژاپن، کره شمالی و چین در ۱۳ قسمت پخش شده از شبکه العالم، ساخت مستند داستانی خبرنگاران (پخش از شبکه پرس تی وی و برون مرزی صداوسیما) و... برخی سوابق این کارگردان در حوزه ساخت مستندهای سیاسی و خبری در کشورهای گوناگون است. وی هم اکنون در حال تهیه کنندگی و کارگردانی پروژه بلند سینمایی با نام «لایف استایل ایرانی» با همکاری مشترک رضا استادی است. درباره فراز و فرودهای فعالیت در خارج از کشور، گفت و گویی با وی انجام داده ایم که پیش روی شماست.

همه ما بارها تصویر مردی با چهره ای جدی و میکروفن به دست رادر بخش های مختلف خبری به یاد داریم. مردی که پس از پایان خوانش خبری که مبدأ آن یکی از کشورهای خارجی است، جملاتش را با «صد او سی می ای جمهوری اسلامی ایران» به همراه نام کشوری خارجی به پایان می برد یا در ارتباطی تلفنی با همکار خود در استودیو خبر شرکت می کند.

این تصویر ما را می برد به یکی از دفاتر صداوسیما در یکی از کشورهای خارجی و می شود نوستالژی ما از دورانی پر خاطره. خاطراتی که وقتی نام خبرنگاری مانند علی اکبر عبدالرشیدی در میان است، آمیخته به نگاهی جدی است و زمانی که صحبت از حمید معصومی نژاد می شود، ناخواسته رگه هایی از مطایبه را به دنبال دارد.

در طول سال های گذشته خبرنگاران مختلفی در این قالب ظاهر شده اند و به تناسب اتفاق ها و رویدادهای روز به تهیه خبر و گزارش پرداخته اند. در این بین مستندسازی هم بوده اند که گاهی دوربینشان وقایع و رویدادها را ثبت کرده و گاهی خود با ساخت اثری مستند، بخش هایی از اتفاق های تلخ و شیرین را روایت کرده اند. اسلام فتحی، یکی از مستندسازانی است که حالا از مرز میانسال عبور کرده اما دوره ای طولانی در حوزه ساخت مستندهای سیاسی برای واحد مرکزی خبر، شبکه العالم، معاونت سیاسی و... فعال بوده است.

حمیده جهانگیر

شما به عنوان تصویر بردار، کارگردان و تهیه کننده برنامه های خبری تجربه حضور در کشورهای مختلفی را داشته اید. مهم ترین چالشی که در این کشورها با آن مواجه بوده اید چه بوده است؟

در کشورهای مختلف با توجه به فرهنگ های گوناگون فضای کاری متفاوت است. مثلا در کشورهایی که اصطلاحا امنیتی نامیده می شوند، هیچ گاه یک خبرنگار و تصویر بردار مشکلی برای فعالیت ندارد؛ چون اساسا بدون هماهنگی در آن کشورها امکان فعالیت خبری نیست و زمانی هم که هماهنگی صورت می گیرد، بدون هیچ مشکلی خبرنگار می تواند فعالیت خود را انجام دهد. کشور ژاپن و کره جنوبی دو نمونه از کشورهایی است که من در آنها فعالیت کرده ام و هیچ مشکلی هم نداشته ام. البته این جنس از کار اصطلاحا قلق های خاص خود را دارد. مثلا سال ها قبل مستندی

حدس زده بودند، چنین چیزی بود اما دقیقا چیزی که آنها می گفتند، نبود. حتی نامه وزارت خارجه هم کمکی به ما نکرد اما به ما گفته شد اگر ابتدا به کره شمالی سپس به کره جنوبی می رفتیم مشکلی نداشتیم.

آیا شما به عنوان مستندساز در این مرحله تسلیم این محدودیت شدید؟

خیر. دوباره برگشتیم کره جنوبی و با پرس و جو، متوجه شدیم دریاچه ای مرزی میان دو کره وجود دارد که اهالی محلی از آن برای رفت و آمد بهره می گیرند. این گونه بود که دوباره به کره شمالی وارد شدیم اما به محض درآوردن دوربین، ناگهان راهنمای محلی گفت اینجا امنیت وجود ندارد و بعد از کمی تصویربرداری برگشتیم به کره جنوبی.

به نظر شما گروه های خبری برای فعالیت در اماکن عمومی با چه مشکلی مواجه هستند؟

در مقطعی که من فعالیت می کردم مشکل خاصی نداشتیم. در کشورهای اروپایی اگر با دوربین عادی بخواهید کار کنید چیزی به شما نمی گویند و ممانعتی هم صورت نمی گیرد. در مورد دوربین حرفه ای هم معمولا

دوباره دو کره ساختیم. ابتدا سراغ کره جنوبی رفتیم و پس از آن، قرار شد برای رفتن به کره شمالی ابتدا وارد چین شده و سپس به کره شمالی وارد شویم. هنگام ورود به کره شمالی، با دیدن مهر کره جنوبی در گذرنامه ما ناگهان حساس شده و اعلام کردند قصد ما حتما از تهیه این مستند مقایسه دو کشور است و عملا مانع ورود ما به کره شمالی شدند حال آن که ایده ما آن طور که آنها

